

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 16.jūnijā Nr. 1-8/31
Uz 04.06.2020 2020-7.3.1./50-1075

Valsts kanceleja
vk@mk.gov.lv

*Par likumprojektu "Grozījumi Valsts
civildienesta likumā" (VSS-443)*

Esmu izvērtējis Valsts sekretāru sanāksmē (VSS - 443) izsludināto likumprojektu "Grozījumi Valsts civildienesta likumā" (turpmāk – Likumprojekts) un sniedzu šādu viedokli.

Ar minēto Likumprojektu ir aktualizēta viena no vairāku augstāko civildienesta amatpersonu atklātā vēstulē paustajām bažām, ka nepastāv augstāko civildienesta ierēdņu aizsardzības mehānisms, kas pasargātu tos no politiskas izrēķināšanās situācijās, kad tās atsakās pildīt, iespējams, prettiesiskus ministra uzdevumus. Likumprojekta anotācijā, atsaucoties uz augstāko civildienesta ierēdņu vēstuli, ir norādīts, ka šīs amatpersonas ierosina steidzami radīt normatīvu regulējumu šādām situācijām, izveidojot mehānismu, kura ietvaros ir iespējams konstatēt, vai valsts sekretāra rīcība ir atbilstoša valsts civildienesta būtībai, novēršot iespējas politiski izrēķināties ar valsts sekretāru. Likumprojekta autori anotācijā arī uzsver, ka, ievērojot minēto, gadījumos, kad valsts civildienesta augstākā amatpersona apšaubu uzdevuma likumīgumu, ir jānodrošina neatkarīgs un neietekmējams sūdzības izskatīšanas mehānisms.

Tādējādi likumprojektā ir paredzēts papildināt Valsts civildienesta likuma 16.panta otro daļu ar šādu teikumu: "*Iestādes vadītājam, Valsts kancelejas direktoram, Pārresoru koordinācijas centra vadītājam ir tiesības vērsties pie tiesībsarga ar sūdzību par rīkojuma vai uzdevuma likumīgumu.*".

Kā pamatojums minētajam priekšlikumam norādīts tas, ka Tiesībsarga birojs ne tikai veicina cilvēktiesību aizsardzību, bet arī sekmē, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam, līdz ar to tieši tiesībsargs gadījumos, kad iestādes vadītājs apšaubu Ministru kabineta locekļa uzdevuma likumīgumu, varētu nodrošināt sūdzības izskatīšanu, tas ir, pārbaudes lietas ietvaros konstatēt, vai valsts varu (doto uzdevumu) īstenojot, tas sekmēs tiesiskumu, lietderību un labas pārvaldības principa ievērošanu.

Vērtējot šo priekšlikumu, visupirms jāatzīmē, ka jebkuram tiesību aizsardzības mehānismam ir jābūt efektīvam – tādām, kas maksimāli sasniedz to ideju un mērķi, kādēļ tas tiek radīts, pretējā gadījumā var runāt tikai formālu problēmas “aizlāpīšanu”. Lai pārlicinātos, vai Likumprojektā paredzētais mehānisms ir efektīvs, jāatbild uz jautājumiem, vai šis mehānisms radīs tādas sekas, kas nodrošinās vēlamu tiesību aizsardzību.

Likumprojekta paredzētais priekšlikums paredz tiesībsargam konkrētu uzdevumu - vērtēt politisko amatpersonu dotā “rīkojuma vai uzdevuma likumīgumu”. No minētā neapšaubāmi izriet, ka tiesībsargam nāktos vērtēt un sniegt atzinumu gadījumos, kad politiskā amatpersona ir pārkāpusi normatīvo aktu. Analizējot šo situāciju, uzskatu - ja politiskā amatpersona ir pārkāpusi normatīvo aktu, savukārt iestādes vadītājs skaidri saprot, ka rīkojums vai uzdevums ir nelikumīgs un, gadījumā, ja to nepildīs, viņam var rasties nelabvēlīgas sekas, tad civildienesta būtība jau šobrīd prasa, ka šāds (nelikumīgs) uzdevums vai rīkojums nedrīkst tikt izpildīts un par to ir jāziņo tiesību aizsardzības iestādēm (Valsts policijai, prokuratūrai, Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojam u.c.). Ja ar šādu sūdzību nāktu pie manis kā tiesībsarga šobrīd, visticamāk, ka es to pārsūtītu kompetentajai tiesību aizsardzības iestādei, kas attiecīgi arī pieņemtu lēmumu ar juridiski saistošām sekām attiecībā uz politisko amatpersonu. Šāda rīcība atbilst jau pastāvošajai tiesību sistēmai un ir efektīva.

No Likumprojekta anotācijas izriet, ka tiesībsargam ar attiecīgo normu ir paredzēts nodot vērtēšanai un atzinuma sniegšanai arī gadījumus, kad iestādes vadītājam ir šaubas par politiskas amatpersonas uzdevuma likumīgumu. Šī situācija atšķiras no iepriekš analizētās. Likumprojekta anotācijā ir paredzēts, ka tiesībsargam būs jākonstatē, vai iestādes vadītājs, atsakot izpildi politiskas amatpersonas doto rīkojuma vai uzdevuma, ir rīkojies atbilstoši.

Modelējot šajā mehānismā iestrādātās situācijas, konstatējams sekojošais:

1) ja tiesībsargs izvērtētu sūdzību par iestādes vadītāja šaubām attiecībā uz politiskas amatpersonas dotā rīkojuma vai uzdevuma likumību, un atzītu, ka pārkāpuma nav, tad, kāds būtu šim vērtējumam juridiskā nozīme? Manā skatījumā, šajā situācijā ir saskatāma tikai iestādes vadītāja “atbildības noņemšana no sevis” neviennozīmīgā situācijā, kas ir pretrunā ar iestādes vadītāja atbildības institūta būtību.

2) ja tiesībsargs atzītu, ka pārkāpums ir, un dotu rekomendāciju, piemēram, atsaukt rīkojumu vai uzdevumu, tad rodas jautājums, kādas konsekvences iestājas nākotnē un kā tas pasargā iestādes vadītāju? Viens risinājums – politiskā amatpersona tiesībsarga rekomendāciju neņem vērā un turpina uzstāt uz uzdoto. Šai situācijai risinājuma piedāvātā mehānisma ietvaros nav. Ja amatpersona tiesībsarga rekomendāciju ievēro, bet sāk “izrēķināšanos”, tad kāds ir nākamais risinājums? Atkal vēršanās pie tiesībsarga pēc rekomendācijas, kas nerada juridiskas sekas? Līdz ar to ir jautājums – vai šāds mehānisms pasargās augstāko civildienesta amatpersonu no politiskas izrēķināšanās?

Uzskatu, ja iestādes vadītājam pastāv šaubas par uzdotā uzdevuma likumību un viņam nav radītas jebkādas nelabvēlīgas sekas no politisko amatpersonu puses, tad šīs šaubas būtu jāspēj novērst valsts pārvaldes iekšējās komunikācijas ietvaros, uzstājot uz tiesībās noteikto. Jāņem vērā, ka iestādes vadītājam un attiecīgās iestādes profesionāļiem būs visprecīzākais un profesionālākais redzējums par attiecīgās (specifiskās) jomas

tiesisko ietvaru. Cits jautājums, vai iestādes vadītājam ir radītas noteiktas sekas (bosings, “izrēķināšanās” u.tml.).

Apkopojot minēto, vēlos norādīt, ka Likumprojekta anotācijā augstākās civildienesta amatpersonas publiskajā vēstulē aicināja politiķus un sabiedrību uz diskusiju un aktīvu rīcību esošās sistēmas uzlabošanai vai maiņai. Domāju, ka attiecīgā priekšlikuma iekļaušana Likumprojektā ir pārsteidzīga, jo, pirmkārt, tā nav izdiskutēta sabiedrībā. Otrkārt, tā sašaurina iespējamās risinājums, kas jau šobrīd pastāv – vērtēšanās tiesībsardzības iestādēs. Jau šobrīd amatpersona var vērsties pie tiesībsarga ar attiecīgo jautājumu (piemēram, labas pārvaldības veicināšanas nolūkā) Tiesībsarga likuma ietvaros. Noteiktos gadījumos arī vērtēšanās pie Ministru prezidenta par kādas nozares ministra rīcību būtu papildu alternatīva. Tāpat vērtēšanās pie medijiem kā ceturtās varas pārstāvjiem nebūtu jānoliecinā kā risinājums. Paredzot Likumprojektā piedāvāto risinājumu, ar pilnu pārliecību varu apgalvot, ka, pieturoties pie mūsu sabiedrībā iesakņojušās normatīvisma tradīcijas, piemēram, neviena tiesību aizsardzības iestāde nevērtēs tiem adresētu iesniegumu, pamatojoties uz Valsts civildienesta likuma 16.panta otrajā daļā izsmeloši noteikto regulējumu. Minētais liek domāt, vai vispār šāds regulējums ir nepieciešams. Drīzāk ir jāapzina un jāizdiskutē jau esošie mehānismi, apkopojot informāciju vadlīniju, ieteikumu u.tml. veidā, kur ir aprakstīti rīcības modeļi likuma ietvaros dažādās situācijās. Cita starpā ir jāsaprot, ka šis nav tikai vienas normas jautājums, tas ir politiskās kultūras jautājums, ko ir iespējams veidot ar plašu diskusiju sabiedrībā, ar diskusijas rezultātā panāktu risinājuma algoritmu, kas ir saprotams un pieņemams abām pusēm.

Ievērojot minēto, neatbalstu Likumprojektā paredzēto priekšlikumu papildināt Valsts civildienesta likuma 16.panta otro daļu ar šādu teikumu: *“Iestādes vadītājam, Valsts kancelejas direktoram, Pārresoru koordinācijas centra vadītājam ir tiesības vērsties pie tiesībsarga ar sūdzību par rīkojuma vai uzdevuma likumīgumu.”*

Tiesībsargs

J.Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu